כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישב ■ כ' כסלו תשפ"ו ■ 10.12.2025 ■ גליון מס' 869

בעקבי רלב"ג

/ הרב פרופ' נריה גוטל

על יוסף נאמר (בראשית לז, ג) שהוא היה "בן זקונים" ליעקב, והשאלה היא מה משמעו של תיאור זה ולמה איזכורו חשוב. ההנחה שהכוונה היא לעובדת לידתו של יוסף כאשר יעקב כבר "זקן" - קשה, שכן הדבר נכון באותה מידה - או כמעט באותה מידה - גם ביחס לכל בני יעקב, החל מראובן שנולד כאשר יעקב כבר קרוב לגיל שמונים. גם אם יוסף נולד כאשר יעקב בגיל תשעים ואחד, קשה לומר שהוא "בן זקונים" יותר מאחיו שנולד בגיל שבעים ושמונה. זאת ועוד, אם זה הדגש, הרי שבנימין שנולד אחרי יוסף, הוא עוד יותר "בן זקונים", ובכל זאת לא תואר כך כאן (אלא רק להלן - מד, כ: "ילד זקונים", בהקשר שונה).

לא בכדי יש מחז"ל ומהפרשנים שהיטו את ה"זקונים" מגיל - לחכמה: 'זקן - זה שקנה חכמה', ללמדך שיוסף היה חכם במיוחד. רלב"ג אינו מפקפק, כמובן, בחכמתו העצומה של יוסף, אך הוא לא מקבל פרשנות זו למילה "זקונים", ודאי לא לפי פשט המקרא. טענתו היא שהמילה "לו" - "בן זקונים הוא לו" - מלמדת שמדובר באיפיון סובייקטיבי: "לו", ליעקב, היה יוסף "בן זקונים", ולא אובייקטיבית, בעוד שחכמתו העצומה של יוסף הייתה "לכולי עלמא" האובייקטיבי.

> "וראוי שתדע שלא יתכן לפי הפשט שיפורש 'זקונים' מענין חכמה, כטעם 'זקנים משער שָׁבָתוּ' (איכה ה, יד), שאם היה הענין כן, לא היה אומר אלא 'כי בן זקונים הוא', ולא יאמר: 'כי בן זקונים הוא לו'. וזה מבואר בנפשו, כי ייראה מזה המאמר שאיננו בן זקונים במוחלט, אך הוא בן זקונים "לו"; ואם היה חכם - הנה יקרא חכם במוחלט, לא בסמיכות ליעקב".

בשל כך, רלב"ג מבאר את משמעות "בן זקונים" כמוסבת על מי שנולד אחר יאוש, וככזה נקשרת ביותר נפש האב בבן:

> "ואחשוב שזה הספק יותַר, כשנֹאמר כי יוסף היה ליעקב במדרגת בן זקונים, שבא אחר היאוש, ולזה תיקשר יותר אהבת האב בו. וכן היה ענין יוסף, כי הוא היה ליעקב מרחל - שהיתה היותר אהובה אצלו - אחר היאוש, ולזה היתה נקשרת אהבתו בו".

לכן היה יוסף בן זקונים - "לו", סובייקטיבית-ייחודית ליעקב, "וזה ממה שיורה על אמיתת מה שפירשנו בזה".

ומכאן הסיבה לכך שהכתוב ראה לנכון להדגיש זאת, לפי שמסיבה זו "כבר נמשך מיתרון אהבת יעקב לו, שהשגיח בו השגחה נוספת להבינו ולהשכילו מסודות הנמצאות". חינוך פרטני ייחודי, מושקע ואיכותי זה, הוא שהביא את יוסף למדרגת השכלה גבוהה ביותר, "עד שהיה בזאת המדרגה מהחכמה והתבונה שאמר פרעה עליו 'אין נבון וחכם כמוך' (בראשית מא, לט)". ■

בסודשיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

בקש יעקב לישב בשלווה
המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" אינו מתייחס רק לצד האישי של...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
דרך השומא בנזקי ממון
כיצד מעריכים את גובה התשלום שצריך לשלם מזיק ממון חברו?
המשך בעמ' 2

אל תשפכו דם
שמירת האחווה בישראל
במהלך הוויכוח שהיה בן האחים בעינינו של יוסף, וכיצד עליהם לנהוג...
המשך בעמ' 3

סיפור לשבת
"זכרתני"... "והזכרתני"
המדרש בפרשתנו אומר: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. "ולא...
המשך בעמ' 5

שביבים

■ "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען"
■ "וישנאו אתו"
■ "ויחלם יוסף חלום... ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול ממשל בנו... ויחלם עוד חלום ויספר אותו לאחיו... ויספר אל אביו ואל אחיו"
■ "נלכה דותינה"
■ "וימצאו איש"
■ וירא שר האופים כי טוב פתר
■ "היא מוצאת"
■ "והיא שלחה אל חמיה"
■ "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני"
המשך בעמ' 5

בקש יעקב לישב בשלווה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" אינו מתייחס רק לצד האישי של הפרט, בבחינת "חייב האדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב", אלא גם, ואולי אפילו בעיקר, הם מכוונים **לכלל ישראל לדורותיו**. כמו שכתב הרמב"ן **(בראשית יב ו)**: "אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה ואמרו: **כל מה שאירע לאבות סימן לבנים** . . . וכולם באים ללמד על העתיד". לפי דבריו אלו של **הרמב"ן** מבואר שאברהם יצחק ויעקב מייצגים בחייהם את מהלך ההיסטוריה הישראלית, הדבר מתבאר באופנים שונים, ונציין אחת מהם, **אברהם** מקביל לעם ישראל בגלות מצרים, גם אברהם וגם ישראל ירדו למצרים מפני הרעב, גם כאן וגם כאן פרעה משתלט עליהם ורק אחרי שהקב"ה מביא על פרעה נגעים גדולים הוא משלח אותם ממצרים, ושניהם יוצאים ממצרים ברכוש גדול. ואילו **יצחק** שלא יצא מימיו מארץ ישראל לחוץ לארץ מייצג את תקופתו של עם ישראל בארץ ישראל בימי **הבית הראשון**, גם הוא וגם הם היו בעימות מתמיד עם הפלישתים. ולפי זה אפשר לומר **שיעקב** אחרון האבות הוא מקביל לחלק האחרון של ההיסטוריה הישראלית, מתקופת הבית השני עד הגאולה העתידה, ואת האפשרות הזו כתב **ה"ספורנו"** בהקדמתו לספר בראשית: "וענייני בית הראשון היו כעניני יצחק אשר בנה מזבח אחד בלבד, ועניני בית שני וגלותנו והגאולה העתידה, אשר בזה הזמן נבנה בית שני ויבנה בעתיד במהרה בימינו, הם ענייני יעקב אבינו אשר בנה שני מזבחות וראה טוב באחרית אחרי היאוש".

לפי דבריו אלו של ה'ספורנו' יעקב אבינו מקביל לתקופה הכוללת גם את תקופתנו, על כן בהתבוננות, אפילו רק במהלכו הכללי של יעקב, נוכל להפיק לקחים להתנהלות שלנו במציאות בה אנו נתונים כיום. כמו יעקב אבינו שבשובו לארץ ישראל היה מצויד בהבטחה אלוקית מפורשת: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר עשיתי את אשר דברתי לך" **(כח טו)**, ובהבטחה נוספת: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" **(שם יב)**. ויעקב מאמין שדבר אחד מדבר ה' לא ישוב ריקם, ועל כן הוא שב מבית לבן בבטחה ובתקווה לפתוח דף חדש ולחיות בשלוה בארץ אבותיו. אך לא כך מתרחשים הדברים בפועל, דרכו של יעקב רצופה מכשולים וייסורים, בסמוך לבואו לארץ נטפל אליו שרו של עשו ומבקש לחסלו, (מזכיר את "השואה") כמו שכתב **הרמב"ן**: "שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד **שיהיה קרוב לקעקע ביצתן**". ואחר שגבר יעקב על שרו של עשו, וסוף סוף יעקב בא לארץ והוא מבקש ליישב בשלוה, גם כאן אין הדברים מתרחשים כפי ציפיותיו של יעקב, אלא הוא נופל מאסון לאסון, עד שסבלנותו של יעקב פוקעת והוא מתפרץ אל בניו בתלונה: "**למה הרעותם ליו!**", ועל כך אמרו במדרש (ב"ר צא): "מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה (אלא כאן), אלא כך אמר הקב"ה: אני עסוק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר: 'למה הרעותם לי', זהו שכתוב **(ישעיה מ כו)**: 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור". ועל המדרש הזה כותב **הרמח"ל** (דעת תבונות): "וזה בנה אב - שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב, אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת **יקרה לו קודם צער**" וכדוגמא הוא מביא את המאמר: שארץ ישראל נקנית בייסורים.

דמיון להתנהלותו של יעקב מוצאים אנו גם בהתרחשויות של עמנו בתקופתנו: אף אנו בימינו, אחר גלות ממושכת שבנו הביתה, גם אלינו קודם הקמת המדינה נטפל שרו של עשו בדמות החיה הנאצית ובקש להכחיד את האומה הישראלית, וכשבסוף שבה האומה רצוצה וחבולה אל מולדת אבותיה ובקשה סוף סוף ליישב בשלוה, גם כאן אין המהלכים מתנהלים כפי הצפיות שלנו, גם אותנו פוקדים מלחמות ופיגועים, ורבים שואלים: "מה יהיה?!", שזהו הניסוח המודרני של שאלת יעקב "למה הרעותם לי", וכמו אז גם כאן כפי הנראה התשובה היא: "אני עסוק להמליך את בנו". אנו המאמינים כי הקב"ה מחזיר את שכינתו לציון, אנו יודעים שהחזרה הזו תהיה בדרכים נסתרות ומופלאות, ועל כן אנו מבקשים עליה שלוש פעמים בכל יום, שעם הבקשה: "**ותחזינה עינינו בשובך לציון**", אנו מוסיפים לבקש: שהשיבה הזו תהיה "**ברחמים**".

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ הרב אביחי קצין, ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

דרך השומא בנזקי ממון

שאלה: כיצד מעריכים את גובה התשלום שצריך לשלם מזיק ממון חברו?

תשובה: כאשר מדברים על סכום התשלום שיש להשית על מזיק שגרם לחברו נזק, ניתן לכאורה להעריך בשתי דרכים:

א. להעריך את ירידת הערך של החפץ ואת ההפרש ישלם המזיק.

ב. לחייב את המזיק לשלם את עלות התיקון המחזירה את החפץ למצבו הקודם.

ההפרש בין שתי הדרכים יכול להיות גדול מאד. בפרט במקרים של חפצים שיש להם שווי אישי.

למשל אדם שבר את עדשות הראייה של זולתו. אם נלך בדרך של תיקון (בהנחה שמדובר במקרה שהדבר אפשרי) התשלום יהיה שווי התיקון. אולם אם נרצה לחשב את ירידת הערך, נמצא שלכאורה לא היתה ירידת ערך. שכן איש לא יקנה את עדשות הראייה של חברו. אם כך, האם במקרה זה לא יצטרך המזיק לשלם?!

הגרש"ז אוירבעך הביא עוד כמה דוגמאות (מנחת שלמה ג,קד). ביניהן:

א. אדם שכתב מכתב לחברו ובא אחר וקרע אותו, אם קנה המידה להערכה הוא שוויו בשוק, לא יצטרך לשלם שכן איש לא ישלם על מכתב כזה.

ב. אדם שכתב שטר מכר, מי שיזיק את השטר לא יפחית בערכו שכן גם כך איש לא יקנה את השטר הזה וממילא לא יצטרך לשלם.

המעיין בגמרא בבא קמא נח,ב ימצא שדרך השומא היא בהערכת ההפרש.

שכן המזיק שדה שמין ערוגה בין הערוגות. ולא זו בלבד ששמים את ירידת הערך אלא לא בוחנים את ירידת הערך של הערוגה עצמה אלא ירידת הערך של שדה פי שישים. וכל זאת נלמד מן הפסוק "ובער בשדה אחר"

בהמשך לזה כתב בעל נתיבות המשפט (חו"ב קמח,א) :

"ונראה דדבר שאינו שווה בעצמו למוכרו וליקח דמים בעדו **אינו חייב לשלם**"

אמנם החזון איש זצ"ל (בבא קמא ו,ג) חילק בין שני מקרים שונים:

כאשר בחפץ שהאדם מחזיקו לצורך מכירה, המכירה תהיה על פי ירידת הערך. אולם יש חפצים רבים שאדם מחזיק בהם שלא על מנת למכור. וכן כך הוא כותב:

""היכי שקלקל כותל ביתו ואי שיימינן כל הבית לא נפחת כלל כספו היכי שיימינן?"

כלומר, אם אדם צבע וסימן פס על כותל ביתו של חברו. הלא ברור שפס זה אינו גורם לירידת ערך של הבית. כיצד אם כן ישומו את התשלום שישלם המזיק?

כותב החזון איש:

"ונראה כיוון שאין בית עומד למכירה , משלם מה שחברו מפסיד בתיקון הבית"

אם כך, לפי דברי החזון איש יש לחלק בין שני סוגי חפצים:

א. אלו העומדים למכירה, שומת הנזק תהיה לפי ירידת הערך.

ב. חפצים שאינם עומדים למכירה חובת התשלום תהיה לפי הוצאות תיקון הנזק.

ובשו"ת אור לציון חו"מ א,ד כתב שהחפץ חיים כתב לא כך.

אלא כתב (הדברים מובאים בספר תולדות החפץ חיים):

"אנשים חושבים שמי ששובר שמשה של חלון של בית חברו חייב לשלם. ואינו כן דקייל "ובער בשדה אחר"

הרי נראה שהחפץ חיים חולק על דברי החזון איש.

אמנם בעל אור לציון כתב שדברי החפץ חיים הם כשיטת רש"י אולם להלכה אנו פוסקים כשיטת הרמב"ם שצריך לשלם.

סיכום:

א. מן הגמרא במסכת בבא קמא אנו למדים ששיטת הערכת הנזק היא על ידי שומת ירידת הערך של החפץ.

ב. לאור זה כתב בעל ה"נתיבות" שהמזיק חפץ בעל ערך לאדם בלבד ו"אין לו שוק" אינו צריך לשלם.

ג. החזון איש חילק בין שני סוגי חפצים. דברים שהאדם מחזיק אותם לצורך מכירה, יש לשום לפי ירידת הערך. וחפצים שאין להם ביקוש בשוק, השומא תהיה עלות התיקון להשבת החפץ לקדמותו. ■

אל תשפכו דם
שמירת האחווה בישראל

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

במהלך הוויכוח שהיה בן האחים בעינינו של יוסף, וכיצד עליהם לנהוג עמו. היו מי שחשבו שנכון להרוג אותו, ויש מי שחשב להשליכו לבור. וכל זאת על מנת לנסות ולבטל, את החלומות אשר חלם יוסף עליהם[1].

מולם עומד ראובן, בנו הבכור של יעקב - ומבקש להצילו מידם. שכן כל נזק שיבוא חלילה על אחד האחים - יש לבכור אחריות על כך, בהיותו ראש לכולם[2].

למרות זאת לאחר שבאו האחים ליעקב ובשרו לו על היעלמותו של יוסף, יעקב חושד דווקא ביהודה - שידו בדבר. וזאת משום שראובן שימש אותו באותו הזמן, בו נעשתה מכירת יוסף לישמעאלים[3]. הגם שיעקב לא יכול היה לדעת שיוסף אבד, עד אשר בישר לו על כך יהודה[4]. וזה כבר היה לאחר שראובן חזר לאחיו - ולא מצא את יוסף עמם.

מעשיו אלו של ראובן, הביאו ברכה גדולה עבורו - שכך כבר קראה

לו אימו בזמן לידתו. כשהדגישה את ההבדל הגדול - שבין ראובן בנה, לבין עשיו אחי בעלה יעקב. כך שבעוד עשיו שטם את יעקב על עניין הבכורה, ואף ניסה להרוג אותו על כך. ראובן לא שטם את יוסף שקיבל את חלק הבכורה מיעקב אביו[5], ולא זו בלבד - אלא הוא גם ניסה להציל את יוסף מהאחים, שלא יפגעו בו[6].

יעקב אביו גם כן הרגיש את הדבר הזה, הקיים אצל בנו הבכור. ולכן בברכה אשר הוא מברך אותו לפני מותו - הוא מכריז על ראובן כ'**ראשית אונו**'[7], ומשם למדו חז"ל את הקשר שישנו, בין אב לבנו הבכור - בכל מקום בתורה[8].

מכאן אנו למדים גם מהו תפקידו של הבן הבכור במשפחה, וכיצד מוטלת עליו האחריות הגדולה - לדאוג לאחוות כל אלו שיבואו אחריו. וכשדבר זה קיים - זהו כוח גדול הניתן לאב, על ידי הבן.

וכך הביטוי **ראשית אוני** מקבל משמעות כפולה - הן לשון של און וכוח, והן לשון של אנינות חלילה. כשהכול תלוי במעשי הבן עם אביו, בדרך ישירה או עקיפה.

למרות כל זאת, מצאנו שיש בן נוסף שנקרא בן אוני - הוא בנימין אחי יוסף. שכך קראה לו רחל אימו, עם צאת נפשה בזמן לידתו[9]. ואילו יעקב תיקן את שם הבן, כך שיקרא בנימין - הנותן לו און וכוח[10]. זאת משום שגם לבנימין יש תפקיד כפול, הן בכך שהוא מעולם לא חטא באחווה - שלא היה במכירת יוסף[11]. והן בכך שהוא היחיד מבין השבטים שלא השתחווה לעשיו[12], ולכן זכה להיות כראשון למלכי ישראל - בימי שאול.

וביחד עם זאת הוא גם היה כ'בן אבלי'[13] של רחל, בתחילה כשנעלמו חמש משפחות משבט בנימין - במניין שהיה לפני כניסתנו לארץ. ולבסוף לאחר פרשת 'פילגש בגבעה', אז כמעט ונכחד השבט לגמרי[14].

ולמעשה שני הדברים מתחברים, בהם צעקת ה'אוי' שצועק האב על אובדן ילדו. כדרך בה התאונן הנביא ישעיהו על ירושלים, המקדש וגיבורי ישראל[15] - '**אוי אריאל אריאל קרית חנה דוד**'[16]. כשביחד עם ההתבוננות בדברים, בהוספת האות **נ'** שהיא הבינה - ישנו חיזוק גדול לכולם, כשצעקת ה'**אוי**' הופכת ל'**אוני**'.

וכך ביקש לעשות יעקב עם בנימין שבחלקו בנוי המקדש - כש'בן האוני' של העצבות, הופך ל'בן הימין'[17] של השמחה. וכך פעל ראובן עם אחיו, כשביקש להציל את יוסף מידם.

וכשם שבנימין היה זה שנבחר להשרות את השכינה בחלקו, כך נבחר ראובן להיות ראשון הפותחים את הפתח לבעלי התשובה. ובן בנו הנביא הושע, זכה להיות זה המדריך את בעלי התשובה לדורות[18].

ומכוח בקשתו של ראובן מהאחים - שלא לשפוך דם נקי, הוא זכה להיות גם ראש וראשון לקליטת ערי המקלט[19].

ובימי החנוכה הבאים עלינו לטובה, נזכה לשוב לאחוות האחים כבראשונה. יחד עם תשובה שלמה, ושיבת בניין אריאל למקומו[20].

1 - **ונראה מה יהיו חלומותיו** אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן. הם אומרים 'ונהרגהו' והכתוב מסיים 'ונראה מה יהיו חלומותיו', נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם 'ונראה מה יהיו חלומותיו' שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו - רש"י בראשית לז, כ

2 - **למען הציל אותו** רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם. אמר אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי - שם, כב

3 - **וישב ראובן** ובמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו - שם, כט

4 - **הנה שלחתי הגדי הזה** לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (בראשית רבה) - שם לח, כג

5 - דבר אחר שכם אחד **הוא הבכורה** שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא - שם מח, כב

6 - **ותקרא שמו ראובן** (ברכות, ז) רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו. ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שביקש להוציאו מן הבור - שם כט, לב

7 - **וראשית אוני** כוחי - שם מט, ג

8 - אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא (דברים כא, יז) 'ראשית אונו' אונו ולא אונה. ההוא מבעיא ליה לבא אחר נפלים, דלהוי בכור לנחלה **מי שלבו דווה עליו יצא זה שאין לבו דווה עליו**. אם כן לימא קרא כי הוא ראשית און, מאי 'אונו' שמע מינה תרתי - בבא בתרא, קיא:

9 - **ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני** בן צערי - רש"י בראשית לה, יח

10 - והנכון בעיני כי אמו קראתו **בן אוני** ורצתה לומר בן אבלי, מ'לחם אונים' (הושע ט, ד), 'לא אכלתי באוני' (דברים כו, יד). **ואביו עשה מן אוני כחי מלשון 'ראשית אוני'** (להלן מט, ג)... ולכן קרא אותו **בנימין בן הכח** או **בן החוזק**, כי הימין בו הגבורה וההצלחה... רצה להיות קורא אותו בשם שקראתו אמו, כי כן כל בניו בשם שקראו אותם אמותם יקראו. והנה תרגם אותו לטובה ולגבורה רמב"ן, שם

11 - וּמִפְּנֵי מָה שָׁרָתָה שְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁלְּבִנְיָמִן. שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים הָיוּ שׁוּתָפִין בְּמָכְירָתוֹ שֶׁלְּיוֹסֵף, וּבִנְיָמִין לֹא הָיָה שׁוּתָף עִמָּהֶם. וְעוֹד, שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבִנְיָמִין נוֹלַד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מכילתא, יתרו

12 - שֶׁכָּל הַשְּׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּזְקֵנִי נוֹלַד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַרוּ לֵיהּ וְנֵימַר לֵיהּ, מֵיד, וַיִּגְּדוּ לְלָבָן וגו'. אָמַר לוֹן הָכָא, אָמַרוּ לֵיהּ זְקֵנוֹ הָלֵא הִשְׁתַּחֲוָה לְזִקְנִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית לג, ו) 'וַתִּגַּשְׁנָ הַשְּׁפָחוֹת וגו' וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּ'. הֵיתִיב, וַעֲדַיִן לֹא נוֹלַד בְּנֵימִין. אָמַרִין לֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב, 'וַיִּגְּדוּ לְלָבָן' - אסתר רבה ז, ח

13 - **בן אוני** בן אבלי - אבן עזרא בראשית לה, יח

14 - חמישה משפחות חסרו מבניו של בנימין, כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו 'בן אוני' בן אנינותי, ובפלגש בגבעה נתקיימה כולה. זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן - רש"י במדבר כו, כד

15 - **אריאל** כינוי **לגבורים** (שמואל ב כג, כ), **לירושלים ושבט יהודה** (בראשית מט, ט), **למזבח** (יחזקאל מג, טו), גם משל **להאומה בכלל** (במדבר כג, כד. כד, ט) - מלבי"ם ישעיהו כט, א

16 - ישעיהו כט, א

17 - **בן אוני** בן צערי. בנימין נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען שהוא בנגב כשאדם בא מארם נהרים, כמו שאמר 'בנגב בארץ כנען' (במדבר לג, מ), 'הלוך ונסוע הנגבה' (לעיל יב, ט). **בנימין** בן ימין לשון 'צפון וימין אתה בראתם' (תהלים פט, יג) ולפיכך הוא מלא - רש"י בראשית לה, יח

18 - **וַיִּשַּׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר** והיכן היה רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר בשקו ובתעניתו כשנפנה הלך והציץ לאותו בור הדא הוא דכתיב 'וישב ראובן אל הבור', אמר לו הקדוש ברוך הוא **מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה ואיזה זה הושע** שנאמר (הושע יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלהיך' - בראשית רבה פד, יט

19 - רבנן אמרי אמר ראובן הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו, אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנאמר 'ואחר עשר כוכבים משתחוים לי' ואיני מצילו. **אמר לו הקב"ה אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך** הדא הוא דכתיב (דברים ד, מג) 'אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר וגו' לָראוּבֵנִי - שם, טו

20 - יהיו הדברים האלו לעילוי נשמתו של הילד הטהור - **אריאל בן דוד ואפרת** חקקיאן ז"ל, שנפטר השבוע והוא רק בן שש וחצי

סיפור לשבת

"זכרתני"... "והזכרתני"

המדרש בפרשתנו אומר: "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו - זה יוסף. "ולא פנה אל רהבים" - ע"י שאמר יוסף לשר המשקים "זכרתני" "והזכרתני", נוספו לו שתי שנים שנשאר בבור. השאלות: א. אם המדרש משבח את יוסף ששם מבטחו בה', אז למה נענש על כך שביקש משר המשקים שיזכירו בפני פרעה? ב. הרי יש חובת השתדלות, אז למה בקשתו של יוסף לא נחשבת השתדלות שאדם חייב לעשות? סיפר הרב מבריסק בשם אביו מעשה שהיה: נפוליאון הגיע לעיר שכבש מיד הרוסים, וערכו לכבודו נשף מפואר, לחגיגה הוזמנו אנשי ממשל ואנשי דת שהשמיעו נאומים על הכובש האדיר. נפוליאון הבחין שבין נציגי הדת נפקד מקומו של רב יהודי ולכן דרש בתוקף להביא רב שגם יישא את נאומו לכבודו. בעיירה הסמוכה כיהן רב ישיש שהובהל למקום הנשף ונתבקש לשאת מדברותיו. הוא פתח בהתנצלות שמעולם לא נאם בפני קיסר ומלך וכן התנצל על כך שלא היה סיפק בידו להתכונן. מה שאוכל לומר, אלו דברים מתוך פרשת השבוע שמדבר אני אל קהלי. נפוליאון דרבן את הרב לנאום, תוך שהוא אומר שהוא מעדיף לשמוע דברים שלא הוכנו מראש מתוך התורה הקדושה מאשר לשמוע דברי חנופה שלא מבטאים את מה שבלב.

וכך פתח הרב ותיאר בכישרון רב את המסופר בפרשתנו והגיע אל יוסף שמבקש משר המשקים "כי אם זכרתני... ועשית נא עמדי חסד, והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה". שאל הרב: מה זה "כי אם"? יוסף היה צריך לבקש אחרי שפתר את החלום, נא הזכירני לפרעה? אלא, שכאשר יוסף פתר את החלום, הפריך שר המשקים את הפתרון וטען כך: כשאדם נחשד בחטא למלוכה הריהו נלקח ונחקר ונכלא ונשפט ואז מתבררים הדברים, אם אכן חטא יישלח לענישה בכלא ואם יצא זכאי הריהו יוצא לחירות. לא כן הדבר כאשר החשוד הינו משרי המלך, כי אז יזמנו אותו בחשאיות לשימוע ואם מתברר שיש דברים בגו מעלים את רף החקירה בעוד שלב ורק אם יש הוכחות ברורות וצוקות לשמים אז יישפט וייכלא וגם אם ישוחרר, לא ישוב עוד לכהונתו. טען שר המשקים: אם הושלכתי כבר לכלא, זה בלתי מציאותי לחלוטין שישיבוני לכס תפקידי! ענה לו יוסף, הכל נכון ויפה. אכן הושלכת לכלא בגלל החטא שלך - זבוב בתוך גביע היין. אבל דע לך שכל עצם ישיבתך בכלא אינה בגלל הזבוב בכוס, אלא כדי שאתה תפגוש אותי כאן ותזכירני בפני פרעה וע"י כך אשתחרר. ולכן דרך הטבע הרגילה, שלא תחזור להיות שר, אינה קיימת במקרה שלך. וזהו הרמז במילים "כי אם זכרתני", לומר לך שלא מחמת חטאיך לפרעה אתה נאסרת, "כי אם" - כדי שתזכור אותי ותוציאני מהכלא הזה. זו כל הסיבה שאתה כאן! סיים הרב את נאומו ואמר: שלא יחשוב המלך שביקורו כאן הוא לטובת הגויים שנאספו לכבודו, להם לא חסר כלום. כל הופעתו כאן, זה ע"י מסובב הסיבות על מנת להקל מהמיסים והגזירות שמוטלים עלינו היהודים.

ואכן, הדרשה עשתה רושם עז על נפוליאון שציווה למחוק את החובות והגזירות של יהודי העיר. לפי זה יובן שוודאי שיוסף שם את כל מבטחו בה' וכפי שהמדרש מצטט את הפסוק "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו". רק כאשר ראה יוסף שחלום שר המשקים ומאסרו קשור אליו, הוא ביקש להעביר את המסר הזה לשר המשקים. לפי גדלותו של יוסף היה בכך פגם כלשהו: כאשר אתה רואה את הנס מתרחש והולך ומבין שהוא שייך אליך, אל לך להתערב בו, זה כבר מעבר להשתדלות.

שביבים / שאול שיף

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען"

פירש רש"י, ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. יש להבין זה הלא כתיב (תהלים קמה, יט) רצון יראיו יעשה. ויש לבאר דברי רש"י על פי מאמר חז"ל (ע' בר"ר פו, ב), ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, גלגל הקב"ה את הדבר על ידי יוסף וירד בכבוד גדול למצרים. לפי זה אפשר לפרש שיעקב ידע שהוא ראוי לירד למצרים בשלשלאות של ברזל לגלות, מחמת סיבה הידועה להבורא ב"ה, ולכן ביקש יעקב לישב בשלוה, היינו פירוש שהתפלל מה' שישב בשלוה, וה' ברוב רחמיו עושה רצון יראיו וגלגל הדבר שיקפוץ עליו רוגזו של יוסף כדי שירד למצרים בכבוד. זה שאמר הקב"ה, לא דיין לצדיקים במה שמתוקן להם בעולם הבא, אלא בוודאי צריך אני לקבל בקשתם ותפלתם שמבקשים לישב בשלוה גם בעולם הזה, כן יהי רצון אמן.

(בת עין)

"וישנאו אתו"

אומר ה"בן איש חי" בספרו "אדרת אליהו": התורה מספרת לנו מה היתה סיבת השנאה: "ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו". ולכאורה, במה אשם הבן שהאב אוהב אותו יותר מאחיו?

לכל היותר זהו חסרון באב, אבל בוודאי אין זה חסרון בבן עצמו! יתר על כן, הלא התורה בעצמה מגלה לנו כי הסיבה לאהבתו הגדולה של יוסף אצל אביו היתה "כי בן זקנים הוא לו", ואם כך בוודאי אין מקום לשנאה! התשובה היא, שהם סברו שחביבותו הגדולה של יוסף בעיני אביהם איננה משום היותו בן זקונים, שאם כן הרי יש בן זקונים קטן יותר-בנימין, ומדוע אותו אין אביהם אוהב יותר משאר אחיו. על כורחך שלא זו הסיבה, אלא יש סיבה אחרת לגמרי: יוסף מוציא את דיבתם רעה אל אביהם ועל ידי כך הוא צד את לבו וקונה את אהבתו. ומשום כך שנאו את יוסף שנאה גדולה. לאחר מכן מספר להם יוסף על חלומו: "והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי". כשראו האחים כי הם נדמים בעיניו כקש וגבבא, הגביר הדבר עוד יותר את שנאתם אליו.

"ויחלם יוסף חלום... ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול ממשל בנו... ויחלם עוד חלום ויספר אותו לאחיו... ויספר אל אביו ואל אחיו"

פירוש, שהנה כשראו האחים בחלום ראשון שפתרו לו חלומו, והרי איתא בגמרא שכל החלומות הולכין אחר הפה, יוצא שע"י שפתרו לו חלומו ואמרו "המלך תמלך עלינו אם משול תמשול בנו" אם כן יתקיים באמת החלום.

ולכן בחלום השני כתוב "ויספר אותו לאחיו" אבל לא נזכר שענו לו על זה.

וזהו כנ"ל שלא רצו לפתור לו, שהרי עי"ז יתקיים באמת חלומו. אלא שיוסף שב וספר את החלום לאביו ולאחיו "ויספר אל אביו. ואזל אחיו", ויעקב אבינו פתר לו את החלום, וגם חלום זה נפתר בפה "הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה", רק שגער בו אביו כדי לא להרבות שנאת אחים, אבל מכל מקום פתרו.

ולכן כתוב (יא) "ויקנאו בו אחיו" שכיון שראו שיעקב אע"ה פתר גם כן החלום, הבינו שכך גם יקויים, שהחלומות הולכין אחר הפה.

(בשם הגרי"ד סולוביצ'יק ר"י בריסק, טללי אורות)

"נלכה דותינה"

פירש רש"י לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. יש לפרש, דהנה לכאורה איך יכלו השבטים לעשות רע ליוסף, הרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים, ברם אחי יוסף ידעו שיעקב אבינו ע"ה ישלחו לשכם כמו שכתוב "הלא אחיך רועים בשכם" אם כן בדותן לא היה שליח מצוה וזה היה הנכלי דתות שאמרו בשכם "נלכה דותינה", שאז שפיר לא יהיה שלוחי מצוה.

(פנינים יקרים)

"וימצאו איש"

מסופר על הרה"ק רבי חיים בעל ה"דברי חיים" מצאנז זיע"א, שפנה פעם אל תלמיד חכם אחד וביקשו להצטרף אליו לאסוף כסף לדבר מצוה נחוץ. דחה אותו הלה בטענה כי הוא עסוק בתלמודו. אמר לו רבי חיים" רש"י הקדוש מפרש "ויאבק איש עמו" הוא שרו של עשו, ואילו "וימצאהו איש" זה גבריאל, ומנין זאת לרש"י? אלא מלאך הפוגש יהודי תועה בדרך ושואלו במה אפשר לעזור לו? זהו גבריאל, ואילו מלאך אשר אומר "שלחני נא", אין לי זמן, צריך אני לומר שירה, שם זהו שרו של עשו.

וירא שר האופים כי טוב פתר

שאלו לרבי מאיר שלום מפוריסוב: מה ראה יוסף לפתור חלומו של שר המשקים לטובה ושל שר האופים לרעה? השיב: סיפורו של שר המשקים הכיל רק מפעלות ה': גפן שעלתה כפורחת, אשכולות בשלים ונץ עולה. בעוד שחלומו של שר האופים התבסס רק על כוחי ועוצם ידי: סלים ומיני מאפה מעשה ידי אדם, חלום כזה איננו מבשר טובות.

"היא מוצאת"

"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: נח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנלן - מתמר, שנאמר "היא מוצאת" (ברכות מג, ב).

ידוע המעשה שהיה מספר רבי ישראל שינקר זצ"ל, כי רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, מטעמי בריאות, היה עליו לשתות את התה שלו עם הרבה סוכר. ויהי היום, ובעת השיעור הכניס לו השמש כוס תה שבטעות הניח שם מלח במקום סוכר, וכיון שהשמש ידע שהוא זקוק להרבה, הכניס הרבה מלח... רבי יהושע לייב שתה את התה, ולא ראו עליו שום תגובה חריגה, שתה עד הסוף. באמצע נכנסה הרבנית בבהלה ולחשה לתלמידים: "אוי וי, היכן התה? אני מגלה שהשמש טעה והשתמש עם צנצנת המלח!" התלמידים הרגיעו אותה, ואמרו כי כנראה היה שם סוכר כרגיל. "מהיכן אתם יודעים?" שאלה. "כי הוא שתה את הכוס כמידי יום, כרגיל, ללא תגובות" ענו התלמידים. היא טעמה את השיריים וצעקה: "כן כפי שאני אומרת, הרי זה פיקוח נפש בשבילו!" למחרת שאלוהו התלמידים: "למדנו רבינו, אם זה פיקוח נפש, מדוע הרב שתה?" והרב השיב בפשיטות: "למדנו, נח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ולא ילבין פני חברו ברבים".

(יחי ראובן)

"והיא שלחה אל חמיה"

וברש"י לא רצתה להלבין פניו וכו' מכאן אמרו, נוח לו לאדם יפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. הרה"ק רבי אהרן מקארלין "הבית אהרן" זצ"ל, הגיע לעיירה מסוימת ביום ל"ג בעומר, וערך שם את שולחנו הטהור לכבוד ההילולא קדישא של רשב"י. בעת הסעודה ביקש להביא את ספר "הזוהר", וכיבד את היושבים בשולחן לומר כל אחד קטע מספר הזוהר. בין המסובים ישב אחד מרבני

העיר, וכשהגיע תורו לומר, הצביע הבית אהרן על היושב אחריו שימשיך בקריאת הזוהר, ועל הרב המכובד דילג, כאלו לא ראה אותו. לאחר שסיימו כל היושבים בשולחן לומר כל אחד לפי תורו. פנה הבית אהרן להרב ואמר: כולם קראו בספר הזוהר חוץ ממכם, אולי תאמרו איזה מאמר מדברי רשב"י. הרב שהרגיש פגוע שדילגו עליו, בחר במאמר רשב"י במסכת ברכות (מג:) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברבים"... נענה הרבי נו... תסיימו את המאמר מנלן? מתמר! וסיים הבית אהרן ואמר: תמר זכתה אח"כ ללדת תאומים, וגם אתם תזכו עוד השנה להיוושע ולהתברך בתאומים...! עשרים שנה עברו מנשואי הרב ועדיין לא נושע בזרע של קיימא, והנה בשנה זו נפקד ונולדו לו תאומים, שני בנים. החסיד המפורסם רבי חיים מענדל קוסטמרצקי זצ"ל סיפר, שהוא הכיר את התאומים, וכל מה שסובב הבית אהרן כוונתו היתה, להמשיך ישועה על הרב, להיוושע בזרע של קיימא.

"ויכך יהודה ויאמר צדקה ממני"

כאשר הגה"ק רבי ישראל סלנטר זיע"א התחיל לומר שיעורים בוילנה, הוא הרעיש בחריפותו את כל לומדי העיר שהתפעלו מגאונותו העצומה. הרבה מגדולי העיר היו באים לשמוע את חידושיו, והיו משתוממים ומוקסמים מדברי תורתו. לעומת זאת, קמו לו כמה מתנגדים שרצו למעט את דמותו, מה עשו? הם העמידו עילוי חריף, שהיה מנסה למצוא סתירות לדברי רבי ישראל ממקומות נידחים בבבלי ובירושלמי, אך רבי ישראל בגאוניותו ענה תמיד לשאלותיו. פעם אחת שאל אותו עילוי שבא בקביעות לקנטרו, קושיה חמורה באמצע השיעור. ר' ישראל שמע, חשב רגעים אחדים, ומיד הודה שיש בקושיה זו פירכה על דבריו, עזב את דוכנו וירד מהבימה. אח"כ גילה ר' ישראל לתלמידיו, שברגע ששמע את הקושיה עלו במוחו חמישה תירוצים שהיו מתקבלים על דעתו של אותו מקשה, אבל יודע הוא, שלפי האמת אינם נכונים וכי הצדק עם המקשן, ולכן הוא ירד מהדוכן. והוסיף ר' ישראל ואמר: אל תחשבו שהודאה זו עלתה לי בנקל, חשבונות רבים של כבוד התורה, של השפעה ועוד, צפו ועלו ברעיונו, ומכוחם יכולתי להתיר לעצמי לדחות את הקושיה בתירוץ שאינו לאמיתה של תורה. אבל גערתי בעצמי: "ישראל! ישראל! הרי אתה לומד מוסר ומה עם מידת האמת?" ומיד הודיתי על האמת וירדתי מהבימה.

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net